

Criminologie

CZU 343.9 (11)

O PRIVIRE CRIMINOLOGICĂ ASUPRA LEGILOR LUMII

Octavian BEJAN

doctor în drept, criminolog,
Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Cercetările fundamentale, oricare este obiectul acestora, sunt întotdeauna de actualitate, spre deosebire de cercetările care privesc laturi particulare, schimbătoare, ale lumii. Din când în când, omenirea se pomenește într-o fundătură. Ea nu poate să iasă de aici fără a-și schimba din temelie gândirea. O atare schimbare cere cunoștințe fundamentale despre lume. Se pare că omenirea a ajuns și acum într-o fundătură. Cele mai generale cunoștințe sunt cele care privesc legile atotcuprinzătoare și atotstăpînitoare. Noi am încercat să adîncim cunoașterea lor, aruncînd și o privire criminologică asupra acestora. Am folosit metoda construcției abstracte și metoda observării, tehnica observării nesistematice. Ca urmare, am desprins unele legi noi și le-am înfățișat sub alte unghiuri pe cele desprinse pînă la noi de către oamenii de știință. Am scos la iveală și unele goluri, niște cunoștințe care se bat cap în cap, ceea ce ne spune că cunoașterea legilor lumii nu a fost dusă pînă la capăt sub unele laturi de mare însemnătate.

Cuvinte-cheie: lume, lege, principiu, legi universale, principii universale, legi criminologice, legi dinamice, legi statistice.

UN REGARD CRIMINOLOGIQUE SUR LES LOIS DU MONDE

Octavian BEJAN

docteur en droit, criminologue,
Institut des Sciences Criminelles et Criminologie Appliquée

Les recherches fondamentales, peu importe leur objet, sont toujours actuelles, contrairement aux recherches concernant les aspects particuliers du monde, qui traversent sans arrêt des changements. De temps à autre, l'humanité se voit dans une impasse. Elle ne peut pas sortir d'ici sans changer fondamentalement son pansé. Un tel changement demande des connaissances fondamentales du monde. Il semble que l'humanité soit aboutie aujourd'hui dans une impasse. Les connaissances les plus générales regardent les lois universelles. Nous avons essayé d'approfondir leur connaissance, jetant aussi un coup d'œil criminologique. Nous avons utilisé la méthode de la construction abstraite et la méthode d'observation, la technique de l'observation non systématique. Par conséquent, nous avons détaché quelques nouvelles lois et présenté sous d'autres angles les lois détachées avant par les scientifiques. Nous avons révélé des lacunes, des connaissances contradictoires, ce qui nous dit que la connaissance des lois du monde n'est pas finalisée sous certains aspects très importants.

Mots-clés : monde, loi, principe, lois universelles, principes universels, lois criminologiques, lois dynamiques, lois statistiques.

Problema. Din când în când, omenirea se pomenește încătușată într-o puzderie de încîlceli. O privire pătrunzătoare vede bine că lumea bate pasul pe loc. S-a ajuns într-o fundătură. Așa se întîmplă și în zilele noastre. Am vorbit despre acest fapt într-un șir de lucrări științifice, care au văzut lumina tiparului înainte [1]. Ieșirea nu poate să fie făcută fără o schimbare a gândirii. Orice faptă a omului izvorăște dintr-un gând din mintea lui, în afară de răspunsurile înnăscute. Se cere o schimbare din temelie, adică începînd cu cunoștințele fundamentale. Ce poate să fie însă mai general decît legile lumii?

Actualitatea temei de cercetare. Cunoașterea laturilor fundamentale ale lumii este întotdeauna stringentă. Dacă laturile particulare se schimbă neîncetat,

după cum sunt împrejurările, atunci cele generale rămîn neschimbate. Cercetarea științifică a laturilor generale ale lumii, oricare dintre acestea, nu poate, prin urmare, niciodată să fie părăsită.

Scopul și sarcinile cercetării. Cercetarea științifică, ale cărei descoperiri au fost cuprinse în această lucrare, a urmărit scopul de a căpăta noi cunoștințe despre legile atotcuprinzătoare și atotstăpînitoare ale lumii. Atingerea acestui scop a fost mijlocită de îndeplinirea următoarelor sarcini: a) a desprinde noi legi și b) a adînci înțelegerea legilor desprinse înainte, de alți cercetători științifici.

Metodele aplicate și materialele folosite. Dintre metodele teoretice de cunoaștere a lumii, am ales metoda construcției abstracte, iar dintre cele empirice

– metoda observării, aplicată prin tehnica observării nesistematice.

Rezultatele obținuteși dezbaterei. Toate lucrurile din această lume necuprinsă, atât cât a fost cunoscută pînă acum, se supun unor legi. Putem să le numim legi atotcuprinzătoare și atotstăpîitoare. Aceste legi, ca și cele de o generalitate mai mică, sunt legate strîns între ele, întregindu-se. Potrivit cercetărilor noastre, putem să punem în șirul acestora următoarele legi atotcuprinzătoare și atotstăpîitoare: a) legea începutului și sfîrșitului, b) legea timpului și locului, c) legea calității și cantității, d) legea pricinii și urmării, e) legea absolutului și relativului, f) legea generalului și particularului, g) legea necesității și întîmplării, h) legea regulii și excepției, i) legea metehnei și potrivirii, j) legea legăturii și neatîrnării, k) legea sfîrșitului și nesfîrșitului, l) legea posibilității și probabilității, m) legea schimbării și neschimbării, precum și n) legea vieții și morții.

Să le despicăm rînd pe rînd.

Legea începutului și sfîrșitului. Datorită acestei legi, toate lucrurile din lume au un început și un sfîrșit. Ceea ce începe neapărat se sfîrșește. Potrivit celor mai mulți oameni de știință, singura abatere de la această lege este lumea, care nu ar avea capăt. Ei s-au văzut siliți logic să spună așa ceva, deoarece nu puteau să lămurească de unde s-a luat această lume, spre deosebire de credincioși, care susțineau că ea a fost făurită de Dumnezeu. Faptul că toate lucrurile din lume au un început și un sfîrșit poate să fie văzut de jur împrejur. Această lege este strîns legată de o altă lege, și anume: legea pricinii și urmării. Astfel, pricinuirea, nașterea unui nou lucru presupune un început sau, cu alte cuvinte, pune început unui lucru. De altfel, dacă lumea nu are capăt, atunci această trăsătură a ei nu poate să fie cunoscută pe cale științifică, folosind metode empirice. Putem să o susținem numai pe cale teoretică, adică folosind metode teoretice de cunoaștere a lumii. Începutul și sfîrșitul țin atît de întindere, adică de mărimile unui lucru, cît și de ființare, adică nașterea și moartea unui lucru, a oricărui lucru din lume. Crima își are începutul în obște. Obștea este opusul sălbăticiei. În sălbăticie, domnește cel mai puternic, iar în obște – toți. Crima este o faptă sălbatică, care pune voința făptuitorului mai presus de voința tuturor. Criminalitatea își are începutul într-o înmulțire a crimelor. Nu o găsim în unele obști mici (mănăstirile de călugări, satele creștinilor de rit vechi ș.a.) sau mari (comunele primitive, Regatul Butan ș.a.). Sunt numai niște purtări criminale, care se întîmplă foarte rar. Nu este criminalitate în aceste obști, adică crimele nu alcătuiesc un fenomen obștesc, o mulțime mare de purtări criminale care tind să nimească obștea.

Legea timpului și locului. Datorită acestei legi, toate lucrurile din lume au un loc și ființează o bucată de timp. Nimic din ceea ce este nu este în afara timpului și locului. Fără timp și loc este numai ceea ce nu este. Pînă și gîndurile sau simțurile omului se supun acestei legi, adică au un loc și ființează un răs-timp. Unii oameni de știință spun că timpul și locul sunt trăsături ale lucrurilor, iar alții grăiesc despre niște însușiri ale lumii întregi. Felurile lucruri din lume au timpul lor, după materia din care sunt făcute. De aceea, putem să vorbim despre timp chimic, fizic, biologic, psihologic, obștesc ș.a.m.d. În cunoașterea criminologică practică, timpul și locul sunt, alături de trăsătură și mărimea acesteia, niște laturi de căpătii pentru înțelegerea datelor căpătate și folosirea lor în felurile alte analize. Timpul și locul trag hotar între cunoașterea criminologică științifică și cea practică. Criminologii-cercetători științifici caută să descopere trăsături și factori ai criminalității care nu sunt legați de timp și de loc, dimpotrivă, criminologii-practicieni (analști) caută să învedereze anume acele trăsături care sunt legate de un anumit loc și de un anumit timp.

Legea calității și cantității. Datorită acestei legi, toate lucrurile din lume au o cîtime (cantitate), adică niște mărimi (greutate, lungime ș.a.), și o cumestie (calitate), adică o esență, o trăsătură sau niște trăsături care le deosebesc unele de altele. În unele împrejurări, cîtimea trece în cumestie. Dacă bunăoară turnăm niște apă în lapte, atunci după o anumită cîtime de apă vom avea nu lapte amestecat cu niște apă, ci apă amestecată cu niște lapte. O așa trecere este numită, în știință, și salt calitativ. Se pare că această trecere poate să fie și îndărăt. Astfel, atunci cînd facem mult ceva, se dezvoltă îndemînările noastre de a-l face, dar dacă această muncă trece de o măsură, atunci oboșim și începem să facem la fel de rău sau chiar mai rău ceea ce făceam. Criminalitatea are, și ea, aceste două laturi. Mai mult decît atît, criminologii au gîndit măsuri pentru amîndouă, nivelul criminalității pentru latura ei cîtimească și caracterul criminalității – pentru cealaltă. Cel dintîi salt calitativ are loc de la crimă la criminalitate. El se întîmplă atunci cînd crimele se înmulțesc îndeajuns de mult pentru a alcătui nu doar niște purtări răzlețe, ci un adevărat fenomen obștesc. Cel din urmă salt calitativ are loc atunci cînd criminalitatea se mărește într-atît, încît nimește obștea. Așa s-a întîmplat și în civilizația Maya, și în cea romană, și în altele. Moartea unei obști vine atunci cînd se destramă o țară, se schimbă orînduirea economică sau politică într-o țară...

Legea pricinii și urmării. Datorită acestei legi, orice lucru din lume s-a născut (urmare) din alt lucru (pricină) și dă, la rîndul lui, naștere (pricină) unui alt

lucru (urmare) sau unor alte lucruri (urmări). Pricina pune începutul unui lucru. Nimic nu este în lume fără o pricină. Totul s-a născut din ceva. Așa ne vorbesc observările științifice ale lumii. Singura abatere încuviințată de unii oameni de știință este lumea însăși. Deoarece oamenii de știință nu au putut să dea o lămurire, adică să spună, în dezbaterile lor aprinse cu credincioșii, din ce s-a ivit lumea, unii dintre ei au spus că lumea nu are capăt și că s-a ivit din nimic și ființează dintotdeauna. Această ziceză [2] vine însă în răspărul atât a legii pricinii și urmării, cât și a legii începutului și sfârșitului. Asupra lucrului pricinii se răsfrîng numeroase împrejurări. Se poate întâmpla că o pricină nu poate să dea naștere urmării fără unele împrejurări ajutoare (împrejurări neapărate, numite și condiții necesare). Pricinile alcătuiesc lanțuri, în care urmarea uneia se preface în pricina alteia. Aceste lanțuri se împletesc în țesături factoriale. Astfel, putem să privim lumea ca pe o țesătură de pricini și de urmări. Criminalitatea este o urmare a unor factori care îi dau naștere. La rîndul ei, ea stîrnește fel de fel de urmări rele (tulburare a vieții obștești, pierdere de vieți omenești, calicire a unor oameni, suferințe trupești și sufletești, sărăcire a unor oameni, pierdere a unor lucruri deosebit de prețioase pentru obște ș.a.).

Legea absolutului și relativului. Datorită acestei legi, unele lucruri din lume sunt ceea ce sunt prin ele însele, iar altele – numai față de alte lucruri. Bunăoară, pe de o parte, legile atotcuprinzătoare și atotstăpînitoare sunt absolute, căci nimic din lume nu le scapă, iar pe de altă parte, mărimea unui lucru, adică mic sau mare, poate să fie dată numai de celelalte lucruri din lume, deoarece o măsură absolută a lucrurilor nu este în lume. Astfel, un om este mare față de un iepure, dar este mic față de un urs. La fel se întâmplă și în privința criminalității. Criminologii se tot întrebă: Ce înseamnă multă sau puțină criminalitate? Ei caută felurite măsuri. Ba se uită ce se întâmplă în alte țări, ba se uită ce se întâmplă în alte orînduiri (economice sau politice), ba se uită ce se întâmplă în aceeași țară, dar în timpuri și în locuri deosebite.

Legea generalului și particularului. Datorită acestei legi, toate lucrurile din lume au *însușiri* atât *generale*, cât și *particulare*. Generale sînt trăsăturile care se găsesc la un număr mare sau la toate lucrurile de același fel, iar particulare sunt trăsăturile care se găsesc la un număr restrîns dintre lucrurile de același fel (crimele, criminalii ș.a.). Trăsătura după care crima (criminalul ș.a.) de toate celelalte fenomene din lume este esențială și se regăsește la toate crimele (criminalii ș.a.). Pe de altă parte, trăsătura pe care o are un singur fenomen de un anumit fel se numește *unică*. Bunăoară, toate crimele lovesc în interesul general

sau rup legăturile sociale (însușire generală), dar nu toate crimele sunt făcute în timpul nopții sau într-o locuință (însușire particulară). De asemenea, toți criminalii recidiviști au comis crime în trecut (trăsătură generală), dar nu toți criminalii recidiviști au folosit o armă la comiterea fărădelegilor (trăsătură particulară). Această latură a lumii este stăpînită de legea generalului și particularului sau, altfel zis, de un principiu universal de organizare și funcționare a lumii. Dacă ne închipuim toate acestea ca pe o linie, atunci generalul se află la un capăt, iar particularul – la celălalt capăt al liniei: G (toate fenomenele) ----- (jumătate) ----- P (un fenomen). În punctele de la capătul liniei (scării), se află, pe de o parte, însușirile cele mai generale, adică însușirile care se regăsesc la toate fenomenele de un anumit fel (la toate crimele, la toți criminalii, la toate victimele ș.a.), iar pe de altă parte, însușirile care se regăsesc numai la un fenomen de acest fel (la o crimă, la un criminal, la o victimă ș.a.). Între acestea, se află trăsăturile care se regăsesc la mai multe fenomene de același fel, adică la 10 la sută, la 27 la sută, la 43 la sută, la 68 la sută, la 93 la sută ș.a.m.d. Însușirile generale ne lasă să le distingem pe fenomenele de același fel de celelalte fenomene din lume, în timp ce însușirile particulare dau posibilitatea de a le deosebi între ele pe fenomenele de același fel. Bunăoară, criminologul poate face deosebire între omoruri și tîlhării, călăuzindu-se de însușirile generale ale acestor fenomene deosebite. Din opus, el poate deosebi un omor de un alt omor numai după trăsăturile particulare ale acestora. Așa cum este o trăsătură unică printre trăsăturile particulare, tot așa este o *trăsătură esențială* printre trăsăturile generale, a cărei cunoaștere face cu puțință deosebirea purtărilor criminale de cele necriminale. Însușirea esențială este capătul generalului, iar însușirea unică este capătul particularului. Legea generalului și particularului sau, altfel spus, principiul universal al generalului și particularului de organizare și funcționare a lumii a fost întruchipat cum nu se poate mai bine de marele nostru poet prin următoarele versuri: „Vremea trece, vremea vine. Toate-s vechi și nouă toate” (Mihai Eminescu, *Glosă*). Pentru a nu greși în despărțirea trăsăturilor generale de cele particulare, este nevoie a aduna date statistice din răs timpuri neasemănătoare. Bunăoară, pot să fie strînse date statistice din timpul comunist și cel capitalist, din timpul cîrmuirii uni partid politic și cel în care a fost la putere un alt partid politic (vederi politice opuse sau puternic neasemănătoare), precum și din mai multe țări care nu au aceleași orînduiri. Se greșește cel mai des în privința generalității însușirilor, aceasta fiind preamărită. Des se greșește și în ceea ce privește trăsătura esențială a criminalității. Așa se lămurește numărul mare al teoriilor crimino-

logice generale despre esența criminalității. Rar se întâmplă ca cineva să spună că criminalitatea are o însușire pe care ea nu o are de fapt sau că ea nu are o trăsătură, deși o are. Trăsăturile sunt de două feluri: a) constitutive și b) determinate. Este constitutivă bunăoară înclinația sălbatică a omului, care este stăpînită într-o măsură mai mare sau mai mică de către mințe și voință. Din opus, săvîrșirea precumpănitoare a crimelor de către femei este o însușire determinată a criminalității.

Legea necesității și întâmplării. Datorită acestei legi, unele lucruri se întâmplă neapărat, iar altele pot să se întâmple, dar pot să nu se întâmple, în aceleași împrejurări. Necesitatea arată o legătură neapărată care se ivește între două lucruri, date fiind trăsăturile acestora, iar întâmplarea arată o legătură care nu este neapărată între două lucruri, ea poate să se ivească uneori datorită unor altor factori. Felul, în care noi înțelegem necesitatea și întâmplarea, se deosebește de înțelegerea altor cercetători științifici. [3] Căutările noastre au fost stîrnite de părerea că acea înțelegere care se întîlnește astăzi în știință vine parcă în răspărul legii pricinii și urmării. De întâmplare este legat norocul și nenorocul. Norocul este o întâmplare ajutoare, care ne priește, ne face bine, iar nenorocul este o întâmplare care ne face rău, ne strică treburile.

Legea necesității și întâmplării este folosită atît în cunoașterea criminologică (cercetare și analiză), cît și în prevenirea criminalității. Să luăm niște împrejurări criminale, care s-au întîmplat cu adevărat (le-am cercetat, folosind metoda construcției abstracte, metoda documentară (dosare penale) și metoda statistică), alcătuite din următoarele părți (cele de căpătîi): criminalul (agresorul, batjocoritorul), purtarea criminală (agresiunea sexuală, batjocorirea), locul de vădire a purtării criminale (cartierul „G.”), factorii (macro-obștești). În această întâmplare, agresorii erau niște cunoscuți (rude sau prieteni), care au săvîrșit faptele de agresiune sexuală în locuința lor din cartierul „G.”. Între aceste părți, sunt, în linii generale, astfel de legături: între *agresori și cartierul „G.”* este o legătură întâmplătoare, deoarece, pe de o parte, nimic din cartierul „G.” nu atrage anume inși în stare de agresiuni sexuale, iar pe de altă parte, nu sunt agresori care și-ar aținti privirea asupra acestui cartier din socotințe criminale (înfiriparea unei ațintiri de a săvîrși o crimă într-un loc anumit este o trăsătură a omului care acționează în chip necesar, în timp ce neputința de a se opune acestei purtări criminale este o trăsătură a aceluși loc care îngăduie ivirea unei legături necesare, de neocolit în anumite împrejurări); între *agresori și agresiunile sexuale* este o legătură necesară, pentru că ei erau purtătorii unei ațintiri care făcea să fie neapărată o așa purtare în anumite împrejurări (care și s-au

întîrunit în aceste întîmplări nefericite); între *agresiuni și cartierul „G.”* este o legătură întâmplătoare, căci nimic din acest cartier nu putea stîrni o agresiune sexuală, nici ca pricină, nici ca împrejurare ajutoare și necesară; între *agresori și factorii macro-obștești* este o legătură necesară, deoarece inșii aveau un șir de trăsături, asupra cărora puteau să se răsfrîngă acești factori; între *factorii macro-obștești și agresiuni* este o legătură de necesitate mijlocită, dat fiind faptul că fapta lor trebuia să dea naștere, în chip neapărat, agresiunii, în împrejurările în care făptuitorii erau niște oameni care puteau să fie înrîuriți, numai că acești factori i-au înrîurit pe oameni, iar aceștia au vădit această purtare criminală. Folosirea legii necesității și întâmplării este fructuoasă atît în cercetarea și analiza criminologică, cît și în prevenirea criminalității. A preveni criminalitatea înseamnă a înfăptui o nimicire, o potolire sau o schimbare a înrîuririi factorilor care dau naștere (pricinuesc, ajută sau împiedică) criminalitatea ori însușirile ei. Prin urmare, este nevoie să cunoaștem: 1) factorii criminogeni și felul în care ei se răsfrîng, 2) însușirile criminalității și 3) factorii care pot să înrîurească factorii criminogeni și trăsăturile criminalității și felul în care are loc această înrîurire. Aplicarea legii necesității și întâmplării este folositoare pentru munca de prevenire a criminalității prin faptul că ea îngăduie criminologului să deosebească factorii necesari de cei întâmplători, dat fiind faptul că măsurile de prevenire trebuie să fie îndreptate anume spre factorii necesari ai criminalității. Astfel, în împrejurările criminale susdescrise, aplicarea, bunăoară, a unei asemenea măsuri ca sporirea prezenței polițienești în cartierul „G.” era neîndreptățită, pentru că legătura dintre el și agresiunile sexuale care au avut loc acolo era întâmplătoare. Nu era chibzuită nici îndesirea împrăstierii unor materiale de educație criminologică în acel cartier față de celelalte părți ale localității, din aceleași socotințe. Ea ar fi fost întemeiată numai dacă știința criminologică ar fi izbutit să descopere mijloace de măsurare a probabilității de a săvîrși agresiuni sexuale îndeajuns de bine puse la punct, care pot să fie aplicate în mulțime, iar analizele criminologice ar fi învederat o adunare a unor atare inși în cartierul „G.”.

Legea regulii și excepției. Datorită acestei legi, toate lucrurile din lume au stări precumpănitoare, care sunt amestecate cu unele stări deosebite. Bunăoară, cele mai multe crime au un singur făptaș (regulă), dar se întâmplă că unele crime sunt săvîrșite de mai mulți inși (excepție). Cele mai multe dintre femei trăiesc mai mult decît bărbații (regulă), dar unii bărbați pot să trăiască mai mult decît cele mai multe dintre femei sau chiar mai mult decît orice femeie (excepție). Iarna este frig (regulă), dar pot să fie zile deosebite, neobișnuit de călduroase (excepție), tot așa

cum vara este, de obicei, cald (regulă), dar timpul poate să se zburlească și să aducă unele zile friguroase (excepție). Ca urmare a regulii, în lume domnește o rînduală, care nu poate să fie nicidecum dată peste cap de excepții. Ele pot să se schimbe cu locul. Atunci cînd o stare rară ajunge să fie deasă, excepția se prefăce în regulă, în timp ce regula se prefăce în excepție. În așa împrejurări, o nouă rînduală se așterne în lume. Împărțirea lucrurilor în regulă și excepție rămîne neclintită, numai înfățișarea regulii și excepției s-a schimbat. Regula este strîns legată de necesitate, iar excepția – de întîmplare. Criminalitatea este puternic atinsă de excepție, ca și orice alt lucru care se supune precumpănitor legilor statistice. Dacă în lumea fizică excepția poate să coboare mult sub unu la sută, atunci în lumea obștească, din care face parte și criminalitatea, asemenea întîmplări sunt foarte-foarte rare.

Legea metehnei și potrivirii. Datorită acestei legi, toate lucrurile din lume au neajunsuri, adică nu sunt desăvîrșite. Nimic desăvîrșit nu găsim în lumea necuprinsă, chiar dacă ea este uimitor de bogată în lucruri de tot felul și cele mai multe lucruri au mii de trăsături. Deși găsim neajunsuri la toate lucrurile, lumea nu se oprește în loc. Ea își deapănă ființarea neînterupt. Se pare că aceste metehne au menirea lor, ba poate că de ele este neapărat nevoie pentru ca această lume să meargă ca pe roate. Lucrurile se potrivesc cumva între ele, în ciuda tuturor neajunsurilor pe care le au. Datorită metehnelor care își găsesc loc în fiecare lucru, și în obște, și în om, nu găsim nicio obște, cît de mică este ea, fără crime. O obște poate totuși să dănuie, atunci cînd numărul purtărilor criminale este mic, prea mic pentru a o nimici. Crimele nimicesc obștea în starea lor de criminalitate, adică de fenomen obștesc, o criminalitate care este îndeajuns de mare și răvășitoare.

Legea legăturii și neatîrnării. Datorită acestei legi, toate lucrurile din lume sunt legate, nemijlocit și mijlocit, între ele, deși au și o anumită neatîrnare. Lumea este un întreg din care nu poate să se rupă nicio parte, nicio părțică. Din această pricină, niciun lucru din lume nu este slobod deplin. Putem să vorbim numai despre o slobozenie parțială. De asemenea, tot ce face un lucru se răsfrînge, într-un fel sau altul, asupra celorlalte lucruri. Această înrîurire are loc din aproape în aproape. Lucrurile de alături suferă o înrîurire nemijlocită, iar cele mai îndepărtate – o răsfrîngere mijlocită. Astfel, dacă cineva se așază pe un scaun, atunci scaunul va suferi schimbări sub greutatea omului. Va suferi schimbări și podeaua, dar pe ea o înrîurește nemijlocit scaunul, potrivit înrîuririi omului și trăsăturilor pe care el, scaunul, le are. Prin urmare, felul în care omul înrîurește asupra scaunului se schimbă după însușirile scaunului, așa încît aceas-

tă înrîurire a omului, mijlocită de scaun, se răsfrînge schimbat asupra podelei. Podeaua înrîurește, la rîndul ei, asupra pereților casei și tot așa urmează lanțul înrîuririlor pornite de așezarea unui om pe un scaun. Lanțul înrîuririlor se oprește acolo, unde trăsăturile unui lucru nu pot nicidecum să stîrnească schimbări în însușirile altui lucru. Cu alte cuvinte, ceea ce face un lucru nu are putere să schimbe un alt lucru. Mai este de adăugat că fiecare înrîurire are o putere, care se pierde cu fiecare mijlocire. Dacă nu ar fi această pierdere de putere, poate că ea ar putea să schimbe și unele lucruri pe care încetează să le schimbe la capătul lanțului de înrîuriri. În pilda noastră, o parte din puterea (greutatea omului, iuțeala cu care s-a lăsat pe scaun, unghiul sub care s-a așezat ș.a.) cu care omul înrîurește scaunul pe care s-a așezat se pierde din cauza scaunului; de aceea, așezarea omului înrîurește cu o putere mai mică podeaua. Această mijlocire a scaunului a înghițit o parte din puterea înrîuririi omului. Aceste lanțuri de înrîuriri sunt, de fapt, niște lanțuri de pricinuire. Nenumăratele lanțuri se împletesc într-o țesătură greu de descîlcit cu mintea. Cu cît lanțurile înrîuririlor sunt mai lungi, cu atît omul mai rău vede legătura dintre început și sfîrșit. El ajunge astfel să greșească în lămuririle pe care le dă celor întîmplate în lume. Îi scapă legăturile dintre lucruri. Deși este un fenomen de sine stătător, criminalitatea nu poate să ființeze în afara unor factori. Bunăoară, criminalitatea organizată este legată de cererea la unele bunuri oprite care este în obște. Dacă această cerere nu ar mai fi, atunci nu ar fi nici vînzări de droguri, vînzări de oameni, prostituție și alte purtări răufăcătoare care țin de crima organizată. Sunt tipuri de criminalitate care au putere lăuntrică de ființare, odată ivite. Bunăoară, criminalitatea recidiviștilor, criminalitatea profesională sau corupția se înmulțesc cu de la sine putere, după ce alte fenomene le-au dat naștere.

Legea sfîrșitului și nesfîrșitului. Datorită acestei legi, unele lucruri din lume au un sfîrșit, iar altele sunt fără sfîrșit. Ele au sau nu au sfîrșit nu numai în mărimile lor, ci și în ființarea lor. Cu alte cuvinte, are sau nu are capăt întinderea lucrurilor și în timp, și în loc (spațiu). Lumea este atît de mare, încît omul nu poate nicidecum să ajungă la marginile ei. Cum bine spune înțelepciunea noastră strămoșească, lumea asta nu este numai atît cît se vede cu ochii. Noi zări se deschid cu fiecare cercetare științifică. Pînă și atunci cînd pare că nu mai poate să fie ceva, vine mai curînd sau mai tîrziu o cercetare științifică care descoperă ceea ce părea să fie cu neputință. Neputința de a vedea capătul lumii, îl face pe omul de știință să spună că lumea nu are capăt. Nu poate el să lămurească nici începutul temporal al lumii, adică din ce și cum s-a ivit lumea în care trăim. Totuși, faptul că toate lucrurile

pe care le-a descoperit omul de știință pînă acum au un început și un sfîrșit vine în răspărul acestei păreri despre nesfîrșirea lumii. Putem, poate, să vorbim despre nesfîrșit, atunci cînd vorbim despre legile atotcuprinzătoare și atotstăpînitoare, numai dacă cuprinderea și stăpînirea lor este fără margine, ceea ce nu știm deocamdată. Tot nesfîrșite sînt socotite de către omul de știință și timpul, și locurile. Toate purtările criminale au un capăt, chiar și cele care se lungesc mult timp. Pînă și criminalii recidiviști (înturnători) se lasă de crime după vîrsta de patruzeci de ani. Totuși, locul unor crime este luat de alte crime, așa încît criminalitatea nu pierd niciodată din obștile rînduite într-un anumit fel. Numai schimbarea orînduirii poate să pună capăt criminalității (comunele primitive ș.a.).

Legea posibilității și probabilității. Datorită acestei legi, unele lucruri sunt cu neputință, iar altele sunt cu puțință, dar nu orice lucru care este cu puțință poate să se întîmple acum și aici sau chiar în timpul apropiat sau mai îndepărtat, cel care poate să fie prevăzut. Prin *posibilitate*, oamenii de știință numesc ceea ce este cu puțință, iar prin *probabilitate*, ceea ce se va întîmpla cel mai curînd acum și aici sau în timpul pe care îl cuprinde puterea noastră de prevedere. Multe sunt cu puțință, dar numai ceva anume este cu puțință în niște împrejurări date. Privitor la posibilitate, se fac înșiruii ale lucrurilor care sunt cu puțință și a celor care nu sunt cu puțință. Este o înșiruire ruptă, bucățită în numeroasele lucrări științifice care au fost scrise. În ceea ce privește probabilitatea, a fost dezvoltată o teorie și o metodologie de socotire. Teoria probabilității este folosită precumpănitor în cercetarea științifică, ca procedeu teoretic de cunoaștere a lumii, iar metodologia de socotire a probabilității este folosită cu precădere în practică, ca procedeu practic de schimbare sau păstrare neschimbată a unor lucruri din lume. Deopotrivă posibilitatea și probabilitatea sînt folosite larg în precizarea științifică, care o cuprinde și pe cea criminologică. Am putea să spunem că această lege sau, altfel zis, posibilitatea și probabilitatea sînt niște stîlpi ai precizării științifice. Bunăoară, oamenii folosesc zi de zi în viața lor cunoștințele despre vreme. Ei cunosc puțințele (ploaie, vînt, chiciură, ceață, ninsoare, lapoviță, frig sau căldură ș.a.), iar meteorologii socotesc probabilitatea fiecărei dintre aceste puțințe. Odată cu prefacerea lumii, datorită încălzirii peste măsură a pămîntului și a altor stricăciuni pe care le-a adus omul și orășenizarea (dezvoltare a științelor tehnice – industrializare – orășenizare – poluare), puțința de precizie a vremii cu ajutorul metodelor științifice a scăzut simțitor. Lumea este acum prea schimbătoare. Se cer noi metode de precizie a vremii, dar poate că o precizie mai bună nu mai este cu puțință în noua stare a pămîntului. Unii

oameni nu au uitat învățătura strămoșească și știu să afle probabilitatea după o altă metodologie, cea a semnelor, adică a unor trăsături ale lumii care vădesc schimbarea neîndoioasă a vremii. Cel mai ușor este a face preziceri în privința lucrurilor care se supun unor legi dinamice de ființare, mult mai greu este a vorbi despre cele care sînt cîrmuite de legi statistice. Cu posibilitatea și probabilitatea are legătură ceea ce oamenii numesc noroc și nenoroc. Științific vorbind, norocul nu este altceva decît probabilitatea mai mică care s-a vădit. Odată ce cunoașterea este strîns legată de posibilitate și probabilitate, putem să spunem că cei deștepți își folosesc cugetul, iar cei mărginiți așteaptă sau caută norocul. Oamenii deștepți se călăuzesc de probabilitate, iar cei neștiutori – de posibilitate. Norocul este o necunoaștere care îl face pe om să aștepte o întîmplare folositoare. Cu toate acestea, atunci cînd norocul îl înconjoară, omul se întrebă de ce nu el este alesul, căci toată ființa îi spune că ar trebui să fie, dar atunci cînd norocul îi bate la ușă, i se pare o nimica toată. Omul se simte buricul lumii, pentru că făuritorul lui a vrut să îl facă așa, încît el să se despartă greu de viață, să fie o ființă care răzbește și învinge, care dăinuie. Parcă în răspărul acestei trăsături, strămoșii noștri daci își doreau înflăcărat moartea, pe care o socoteau izbăvitoare și măreață, dacă a venit în luptă pentru neatîrnare și semeție. S-au stins acele timpuri... poate datorită credinței creștine sau, poate, credința creștină a prins rădăcini pentru că s-a schimbat firea dacilor. În ce privește cunoașterea, posibilitatea și probabilitatea, vom mai spune că cel mai bun leac pentru orice greutate este să te împaci cu ea, numai din acea clipă poți să o iei de la un capăt și poți să începi, de această dată cu seninătate și cumpătate, să cauți căi de a schimba ceea ce poate să fie schimbat, de a păstra ceea ce poate să fie păstrat și de a face ceea ce poate să fie făcut. Posibilitatea de vădare a unei purtări criminale sau de a fi atins de o asemenea purtare nedorită este întotdeauna de față, dar probabilitatea ei este neasemănătoare, după loc, timp și alte împrejurări (purtarea pătimului ș.a.).

Legea schimbării și neschimbării. Datorită acestei legi, toate lucrurile din lume trec prin schimbări neîncetată în unele privințe, dar rămîn neschimbate în alte privințe. Nimic nu poate să oprească acest curs al lucrurilor. Schimbarea nu poate să fie oprită, ea poate să fie numai încetinită. Neschimbate rămîn trăsăturile esențiale și unele trăsături generale. Din opus, trăsăturile particulare sunt supuse într-o măsură mai mare schimbării. Astfel, de cînd se naște un om se schimbă și la înfățișare, și în alte privințe. Noi putem totuși să îl deosebim de ceilalți oameni din pruncie pînă la adînci bătrînețe, atunci cînd este puternic chir-cit și brăzdat de încrețituri. Putem să îl deosebim de

ceilalți datorită unor însușiri care nu au suferit schimbări. Nici criminalitatea nu poate să se sustragă acestei legi. Ea se schimbă neîncetat. Se ivesc noi purtări criminale, altele rămân în trecut. Bunăoară, criminalitatea informatică s-a ivit acum vreo cincizeci de ani. Timp de mii de ani ea nu a ființat. Se schimbă neîncetat și partea felurilor tipuri de crime care alcătuiesc criminalitatea. Schimbările sunt și ca fel, și ca cîtime. Nu rămân fără schimbare nici factorii criminalității. Odată cu trecerea de la comunism la capitalism, s-au ivit factori obștești care au dat naștere vînzării de oameni, o nouă înrobire a omului. Aceste purtări criminale s-au înmulțit chiar cumplit. Criminalitatea s-a schimbat din nou la față.

Legea vieții și morții. Datorită acestei legi, toate lucrurile din lume au o viață și o moarte. Ele ființează, apoi încetează să mai ființeze. Unele lucruri trăiesc mai mult, iar altele mai puțin. Viața unor lucruri se desfășoară năvalnic, iar a altora – domol. Deși pare de neînțeles, din moartea unor lucruri se ivește sau dăinuie viața altora. De pildă, omul mănîncă o buruiană sau o altă vietate. Atunci cînd mănîncă o buruiană, el pune capăt vieții acesteia, dar astfel își prelungește viața sa. Niciun lucru cunoscut pînă acum nu poate să trăiască prin sine însuși. El se naște din ceva și trăiește din ceva. Un lucru se preface, într-un fel, în altele. De aceea, putem să grăim despre o materie care umple lumea și care ia felurile chipuri, dînd naștere neîncetat unor noi lucruri, chiar dacă materia rămîne neschimbată în esența ei. Privitor la viață și moarte, este nevoie să spunem că ceea ce face bine un timp scurt poate să facă rău un timp lung. Bunăoară, drogurile îi aduc o liniște plăcută omului, dar apoi îi nimicesc trupul și îi sfișie sufletul.

Dincolo de aceste legi, sunt și legi de o generalitate mai mică, care se supun celor de o generalitate mai mare. Asupra legilor de o generalitate mai mică (legea corupției, legea gravitației ș.a.) se apleacă felurile ramuri ale științei (criminologie, fizică, chimie, economie, biologie, informatică, psihologie ș.a.).

Legea criminologică este enunț general privitor la o regularitate obștească care ține de criminalitate. Categoria de lege criminologică arată o legătură, dar nu o legătură oarecare, ci o legătură care este deosebit de statornică, neapărată și de neocolit între criminalitate și alte fenomene sau procese obștești, legătură din care se ivesc urmări asemănătoare, în anumite împrejurări, în chip neapărat.

Fenomenele și procesele care alcătuiesc viața obștească și care le cuprind și pe cele criminale, nu sunt la voia întîmplării, așa cum ar părea la o privire de suprafață. Ele vădesc regularități oarecum neabătute, care pot să fie cunoscute. Prin cunoașterea legilor obștești care țin de criminalitate și, deci, prin

întocmirea unor legi criminologice care să le oglindească științific într-un chip potrivit pentru o mînuire ușoară, cercetarea teoretică pune la îndemîna practicienilor cunoștințe despre laturile neschimbătoare ale lumii.

Descoperirea legilor de ființare obștească care ne vorbesc despre criminalitate trebuie să fie întregită, pe calea unor cercetări criminologice teoretice, cu o rînduire științifică cît mai bună a acestora, după rînduiala lor firească, în vederea deosebirii legilor generale de cele particulare și limpezirii felului în care una se supune alteia în sistemul legilor obștești. Din aceste socotințe, criminologia are datoria de a căuta să descopere, pe lîngă alte laturi, regularitățile fenomenelor cercetate, îndeosebi ale criminalității, care ascund, neîndoios, legile lor de vădire.

Cunoașterea legilor de ființare ale crimei și criminalității, ca și dreapta lor clasificare, este de mare folos pentru depănarea lămuririlor criminologice, înfăptuirea prezicerilor criminologice și alcătuirea măsurilor obștești de prevenire a criminalității.

Legea criminologică este alcătuită din două părți: 1) împrejurările în care se vădesc regularitățile obștești care țin de criminalitate și 2) urmările obștești ale acestor regularități. Pentru a ușura înțelegerea și pentru a urma cerințele metodologice ale științei, este nevoie a adăuga încă două părți, care vor avea o menire de lămurire și dovedire, la construcțiile teoretice care înfățișează o lege criminologică: 3) adevărarea legii, altfel zis înfățișarea fundamentării ei teoretice sau, după împrejurări, teoretico-empirice, și 4) lămurirea cît mai amănunțită a împrejurărilor și a felului în care se răsfrînge legea obștească cu pricina, a urmărilor ei asupra vieții obștești, precum și a altor laturi grăitoare.

O lege criminologică poate să fie redată atît prin propoziții, cît și prin formule. Avînd în vedere măsura în care este matematizată azi criminologia, cea mai mare parte a legilor criminologice îmbracă totuși straiele unor enunțuri. Este de așteptat însă că ele vor fi puse cu timpul în formule, logice sau matematice, date fiind puțințele de matematizare a enunțurilor despre fenomenele obștești, cele care s-au adevărit pînă acum.

Printre legile criminologice alcătuite, se numără: legea constantei criminalității (A. Quételet), legea imitației (G. Tarde), legea saturației și suprasaturației criminalității (E. Ferri), legea echilibrului criminal (G. Zabreanski) sau legea corupției (Acton).

În criminologia națională, au fost întocmite ale două legi criminologice: legea criminologică a interesului (Octavian Bejan și Valeriu Bujor) și legea criminologică de ființare a criminalității ca fenomen obștesc (V. Bujor).

Legile criminologice au o generalitate neasemănătoare. Unora li se supun toate crimele (de mare generalitate), iar altora – numai crimele de un anumit tip (de o generalitate restrânsă sau, din alt punct de vedere, particulare). Bunăoară, legii corupției i se supun numai crimele de corupție.

Nimicirea legilor obștești este în afara puterilor omenești, orice ar întreprinde el. Pentru cutezanța de a le nesocoti, plătește scump omul. Oricum, nesupunerea lui se încheie cu o înfrângere ușor de prevăzut. Științele sociologice trebuie, de aceea, să își îndrepte pașii spre „studiul legilor generale ale vieții sociale cu scopul de a afla și depista toate acele fapte care ar fi indispensabile ca bază de lucru pentru orice reformator al instituțiilor sociale” [4].

Cunoașterea legilor obștești îngăduie, în principiu, omului să-și aleagă și să-și rînduiască astfel facerile obștești, încît să izbutescă să plămădească bine obștea, după dorințele și putințele sale. Această cerință, deopotrivă practică și teoretică, va fi îndeplinită cu atît mai bine, cu cît se va în groșacarta legilor criminologice.

Toate legile științifice de ramură, adică de o generalitate mai mică decît legile atotcuprinzătoare și atotstăpînitore pot să fie în două: a) legi dinamice și b) legi statistice. *Legile dinamice* sunt legi care se vădesc neabătut în toate împrejurările de același fel. Este dinamică, bunăoară, legea atragerii spre pămînt. Astfel, ori de cîte ori am da drumul unui lucru din mîna, el va cădea de fiecare dată pe pămînt. Sub oblăduirea legilor dinamice se află și ziua cu noaptea, și anotimpurile, și marea, și multe alte lucruri din lume. *Legile dinamice* se întîlnesc cu precădere în lumea fizică. *Legile statistice* sunt legi care se vădesc precumpănitor, dar nu întotdeauna în împrejurări asemănătoare. Bunăoară, vîrsta bărbaților și a femeilor este supusă legilor statistice. Astfel, unii bărbați pot să trăiască mai multe decît unele femei, ba chiar poate să se întîmple că cea mai lungă viață de pînă acum a avut un bărbat. Cu toate acestea, femeile, luate împreună, trăiesc mai mult decît bărbații, ca medie statistică. Este vorba deci despre o lege statistică. Criminalitatea se află sub stăpînirea legilor statistice, ca orice altă

purtare omenească. Legile statistice precumpănesc în lumea obștească, din care face parte și omul, și criminalitatea. Ele covîrșesc și în criminologie.

Concluzii. Toate lucrurile din lume sunt supuse legilor atotcuprinzătoare și atotstăpînitore. Nu se deosebește sub această latură nici criminalitatea. Unele legi stăpînesc numai o parte a lumii. Ele sunt cercetate în cuprinsul feluritelor ramuri ale științei, printre care se numără și criminologia. Legile criminologice sunt de o generalitate mai mică față de legile atotcuprinzătoare și atotstăpînitore și li se supun. La rîndul lor, legile criminologice se deosebesc după generalitate, unele privesc toate crimele, iar altele numai o parte dintre ele. Omul nu poate să înlătore nicidecum legile lumii, de aceea este chibzuit să le cunoască și să le folosească spre binele său.

Note și referințe

1. Vezi bunăoară următoarele cărți: *Republica Moldova la răscruce*, Chișinău, 2019; *Politica, probleme naționale și mondiale*, Chișinău, 2020; Bejan Octavian, *O teorie generală a capitalismului*, Chișinău, 2020.

2. Afirmăție, neologism.

3. Vezi bunăoară în *Dicționar de filozofie*, Editura politică, București, 1978, articolul „Necesitate și întîmplare”; Julia Didier, *Dicționar de filosofie*, Editura „Univers enciclopedic”, București, 1996, articolele „Necesar” și „Hazard”; *Философский словарь*, Издательство политической литературы, Москва, 1991, articolul „Необходимость и случайность”.

4. Popper K. R., *Mizeria istoricismului*, Editura „All”, București, 1998.

Bejan Octavian
Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată,
octavian.bejan@gmail.com,
tel. port.: 079402956.

Bejan Octavian
Institut des Sciences Criminelles et Criminologie
Appliquée, octavian.bejan@gmail.com,
tel. port.: 079402956.